

เมืองน่าอยู่ – เมืองน่าเที่ยว : ความแตกต่างระหว่างความพึงพอใจในภูมิทัศน์เมือง ของผู้อยู่อาศัยในเมืองกับนักท่องเที่ยว

วิมลญา สงค์อัม¹

สาขาวิชาภูมิสถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

im.willaya@gmail.com

Received 2020-05-20; Revised 2020-11-09; Accepted 2020-12-04

บทคัดย่อ

ภูมิทัศน์เมืองเป็นส่วนสำคัญของการรับรู้ในชีวิตประจำวันและสัมพันธ์กับอารมณ์ความรู้สึกของผู้คน ผู้บริหารเมืองต้องการจัดการภูมิทัศน์เมืองให้คนชอบ ทั้งในฐานะเมืองน่าอยู่และเมืองน่าเที่ยว แต่ความงามของภูมิทัศน์เมืองกลับยังไม่ได้รับความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง เช่น ในประเด็นที่ผู้อยู่อาศัยและนักท่องเที่ยวน่าจะชอบลักษณะภูมิทัศน์เมืองที่ต่างกัน บทความนี้ไม่ใช่บทความวิจัย แต่เป็นการนำเสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับกายภาพของเมืองที่คนต่างกลุ่มพึงพอใจ บนพื้นฐานของ “ทฤษฎีความพึงพอใจต่อสภาพแวดล้อม (Environmental preference theory)” (Kaplan, 1987) เพื่อเป็นพื้นฐานทางทฤษฎีที่นำไปสู่การตั้งคำถามวิจัยในขั้นต่อไปว่า ผู้อยู่อาศัยในเมืองกับนักท่องเที่ยวชอบลักษณะทางกายภาพที่แตกต่างกันของเมืองอย่างไร? จากการทบทวนทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและงานศึกษาเกี่ยวกับเมืองน่าอยู่-เมืองน่าเที่ยว พบว่า ลักษณะทางกายภาพของเมืองที่คนชอบนั้นจะต่างกันตามปฏิสัมพันธ์ที่คนมีกับภูมิทัศน์เมืองในแต่ละสถานการณ์ของการอยู่อาศัยและการท่องเที่ยว คุณลักษณะที่ทำให้คนชอบภูมิทัศน์เมือง ประกอบด้วย ลักษณะที่ทำให้เข้าใจ (understanding) ซึ่งหมายถึง ความสัมพันธ์เป็นเรื่องราวเดียวกันขององค์ประกอบในภูมิทัศน์ (coherence) และความสามารถอ่านเมืองออกได้ (legibility) และลักษณะที่น่าสำรวจค้นหา (exploration) ซึ่งหมายถึง ความซับซ้อนขององค์ประกอบในภูมิทัศน์ (complexity) และความลึกลับน่าค้นหา (mystery) การผสมผสานของคุณลักษณะต่าง ๆ ดังกล่าวในระดับที่พอดีกับความต้องการของผู้อยู่อาศัยและนักท่องเที่ยว อาจเป็นลักษณะภูมิทัศน์เมืองที่คนต่างกลุ่มพอใจ ซึ่งต้องทำการวิจัยต่อไปในอนาคต

คำสำคัญ: เมืองน่าอยู่ เมืองน่าเที่ยว คุณภาพเชิงทัศน์ของภูมิทัศน์เมือง การรับรู้ความงาม ความพึงพอใจ

¹ อาจารย์

Livable City - Destination City: Difference in Urban Landscape Preferences between Residents and Tourists

*Willaya Song-im*¹

Division of Landscape Architecture, Faculty of Architecture, Silpakorn University

im.willaya@gmail.com

Abstract

Urban landscape is an important part of human perception in everyday life and has some effect on human emotions. City administrator tried to make city a pleasant place, both as a livable city and as a tourist destination. However, the visual aesthetic of urban landscape has not been fully understood. For example, city residents and tourists may prefer different characteristic of the city. This paper is not a research article. The objective of this paper is to propose an idea based on “Environmental preference theory” (Kaplan 1987) about visual aesthetic of urban landscape which different groups of people satisfy. The review of literatures, recent studies and research found that visual qualities of urban landscape which people prefer are different which may due to different situations in which people interact with urban environment, for instance, living and travelling. Further research are required to find the balance among key factors of urban landscape preference; namely Understanding (coherence and legibility) and Exploration (complexity and mystery), that strengthen to the preference of each group.

Keywords: Livable City, Destination City, Visual Quality of Urban Landscape, Visual Aesthetic, Human Satisfaction

¹ Lecturer

บทนำ

เมื่อชุมชนเมืองขยายตัวขึ้น ทำให้กายภาพของเมืองเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว การบริหารจัดการเมืองมักมุ่งจัดการเมืองให้ตอบรับกับการใช้งานที่หลากหลายและเข้มข้น จนละเลยการให้ความสำคัญกับความงามทางกายภาพของเมือง นอกเหนือไปจากการประดับตกแต่งอย่างผิวเผิน เช่น สวนหย่อมตามถนน ฯลฯ

กายภาพของเมืองที่คนรับรู้ผ่านการมองเห็นนั้นเรียกรวมว่า “ภูมิทัศน์เมือง” ซึ่งมาจากคำในภาษาอังกฤษว่า “Urban landscape” หรือ “Townscape” เกิดจากการที่คนเชื่อมโยงองค์ประกอบทางกายภาพในมุมมองหนึ่ง ๆ ของเมือง แล้วประมวลผลออกมาเป็นภาพรวมของบริเวณนั้น ๆ (Cullen, 1971) ความงามเป็นคุณสมบัติหนึ่งที่สำคัญของภูมิทัศน์เมือง เป็นความต้องการในระดับสูงของมนุษย์ (aesthetic needs) (Lang, 1994, pp.313-320) ผู้บริหารจัดการเมืองต้องการให้เมืองสวย เพราะคาดว่าจะทำให้คนพอใจ แต่ส่วนใหญ่ทำได้เพียงผิวเผิน เนื่องจากยังไม่รู้แน่ชัดว่า กายภาพของเมืองในลักษณะใดที่คนมองว่าเป็นความงามและรู้สึกพึงพอใจเมื่อได้เห็น นอกจากนี้ คนที่ใช้งานเมืองยังมีความแตกต่างกันระหว่างกลุ่ม เช่น กลุ่มผู้อาศัยหรือชาวเมือง และกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมเป็นช่วงสั้น ๆ สองกลุ่มนี้อาจไม่ได้มองหรือชอบภูมิทัศน์เมืองในลักษณะเดียวกัน

บทความนี้ไม่ใช่บทความวิจัย แต่เป็นการนำเสนอ ความคิดเกี่ยวกับ กายภาพของเมืองที่คนต่างกลุ่มกันพึงพอใจ บนพื้นฐานของทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้สภาพแวดล้อมของมนุษย์กับหลักการความงามในสภาพแวดล้อม เรียกรวมว่า “ทฤษฎีความพึงพอใจต่อสภาพแวดล้อม (Environmental preference theory)” (Kaplan, 1987) โดยการทบทวนงานศึกษา และข้อคิดเห็นเกี่ยวกับเมืองน่าอยู่และเมืองน่าเที่ยว เพื่อศึกษามุมมองที่แตกต่างของผู้อาศัยและนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับความพึงพอใจที่มีต่อเมือง โดยเฉพาะในด้านความงามทางกายภาพของเมือง ประกอบกับการทบทวนทฤษฎีการรับรู้สภาพแวดล้อมตามกระบวนการเกิด

พฤติกรรม (process of human behavior) และการรับรู้ความงามของภูมิทัศน์เมืองตามหลักการความงามในสภาพแวดล้อม (environmental aesthetic) เพื่อศึกษาคุณลักษณะต่าง ๆ ที่ทำให้คนพึงพอใจในภูมิทัศน์เมืองได้ และนำไปสู่การตั้งคำถามวิจัยในขั้นต่อไปว่า ผู้อาศัยในเมืองกับนักท่องเที่ยวชอบลักษณะทางกายภาพที่ต่างกันของเมืองอย่างไร

ความสัมพันธ์ระหว่างความพึงพอใจที่คนมีต่อเมืองกับความงามของภูมิทัศน์เมือง

ความพึงพอใจที่คนมีต่อเมืองเป็นคำที่มีเนื้อหาครอบคลุมในหลายมิติของเมือง และเป็นประเด็นที่มีการเก็บข้อมูลเพื่อนำไปพัฒนาในด้านต่าง ๆ มากมาย โดยรูปแบบการประเมินความพึงพอใจที่เป็นที่นิยม และมักได้รับความสนใจในวงกว้าง คือ การจัดอันดับเมืองน่าอยู่ (livable city) และ การจัดอันดับเมืองน่าเที่ยว (destination city) ซึ่งจะมีมาตรวัดที่ต่างกันตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา

ความสัมพันธ์ระหว่างการจัดอันดับเมืองน่าอยู่กับความงามของภูมิทัศน์เมือง

การจัดอันดับ “เมืองน่าอยู่” เป็นการประเมินความพึงพอใจของผู้อาศัยที่มีต่อสภาพความเป็นอยู่โดยทั่วไป และการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ของเมือง โดยประเมินจากข้อมูลสภาพเศรษฐกิจ ความมั่นคงทางการเมือง สภาพสังคม วัฒนธรรม การศึกษา สวัสดิการด้านที่อยู่อาศัย พื้นที่นันทนาการ สาธารณูปโภค โครงสร้างพื้นฐาน ตลอดจนประเด็นด้านสิ่งแวดล้อมของเมือง (Mercer, 2019) แนวทางการจัดอันดับเมืองน่าอยู่แบ่งได้เป็น 2 แนวทางตามประเด็นที่มุ่งให้ความสำคัญ ได้แก่ แนวทางที่ให้ความสำคัญกับประเด็นด้านความมั่นคงทางเศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม และแนวทางที่ให้ความสำคัญกับประเด็นด้านคุณภาพของสิ่งแวดล้อมและความงามของ

เมือง (Giap, Thye & Aw, 2014, pp.194-196) ความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะทางกายภาพของเมืองกับคุณภาพชีวิตที่ดีของคนในเมืองยังถูกกล่าวถึงในงานศึกษาวิจัยเกี่ยวกับลักษณะของเมืองน่าอยู่หลายฉบับ เช่น ลักษณะเมืองที่ดีต่อสุขภาพผู้อยู่อาศัย (healthy city) ขององค์การอนามัยโลก (World Health Organization Regional Office for the Western Pacific, 2015) ระบุว่า สภาพแวดล้อมทางกายภาพที่ดี สะอาด ปลอดภัย เป็นลักษณะหนึ่งของเมืองที่ดีต่อสุขภาพผู้อยู่อาศัย หลักพื้นฐานของเมืองน่าอยู่ 9 ประการของเลนนาร์ด (Principles for the livable city) ระบุว่า ความงามทางกายภาพของเมืองจัดเป็น 1 ใน 9 ปัจจัยสำคัญของเมืองน่าอยู่ เพราะคนจะไม่สามารถมีชีวิตและความปลอดภัยที่ดีได้เลย หากอาศัยอยู่ในภูมิทัศน์เมืองที่ไม่สวย (Timmer & Seymoar, 2006, pp.3-4) ในขณะที่อีกหลายผลสำรวจยังชี้ว่า ภูมิทัศน์เมืองที่ไม่ดีเป็นสาเหตุหนึ่งของเมืองที่ไม่น่าอยู่อีกด้วย เช่น ผลสำรวจจากสถาบันวิจัยและบริการวิชาการมหาวิทยาลัยอัสสัมชัญเกี่ยวกับสาเหตุที่ทำให้กรุงเทพฯ เป็นเมืองที่ไม่น่าอยู่ พบว่า ร้อยละ 61.31 เป็นเพราะสภาพแวดล้อมที่ไม่ดี (BLT Bangkok, 2019)

ความสัมพันธ์ระหว่างการจัดอันดับเมืองน่าเที่ยวกับความงามของภูมิทัศน์เมือง

การจัดอันดับ “เมืองน่าเที่ยว” เป็นการประเมินความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อประสบการณ์การท่องเที่ยว โดยประเมินจากตัวชี้วัดเชิงปริมาณเป็นหลัก เช่น จำนวนนักท่องเที่ยวต่อปี รายได้จากการท่องเที่ยวต่อปี ฯลฯ อย่างไรก็ดี ผลจากการเก็บข้อมูลอย่างต่อเนื่องพบว่า เมืองน่าเที่ยวอันดับต้น ๆ จะมีลักษณะเด่น 3 ประการ คือ ความสะดวกสบายของการเดินทางและที่พัก ความน่าสนใจของสถานที่ท่องเที่ยว และความน่าสนใจของวัฒนธรรมและอาหาร (Mastercard, 2019) ลักษณะเด่นดังกล่าวเกิดจากปัจจัยย่อย ๆ ประกอบกัน ทั้งค่าใช้จ่ายในการเดินทาง คุณภาพการบริการ รสชาติอาหาร รวมไปถึง

ถึงลักษณะทางกายภาพของเมืองที่เป็นส่วนช่วยส่งเสริมความงามของสถานที่ท่องเที่ยว ทำให้เกิดมุมมองที่น่าประทับใจระหว่างการท่องเที่ยว ตลอดจนส่งเสริมเอกลักษณ์ของเมืองและวัฒนธรรมให้เด่นชัดขึ้น เช่น ภูมิทัศน์เมืองย่านเยาวราชที่สะท้อนชีวิตความเป็นอยู่และวัฒนธรรมการค้าของชุมชนชาวจีน ภูมิทัศน์ย่านเมืองเก่าที่สะท้อนประวัติศาสตร์ของเมือง ภูมิทัศน์ถนนที่แสดงรูปแบบการใช้ชีวิตของคนท้องถิ่น เป็นต้น แนวทางการจัดการเมืองให้เป็นเมืองน่าเที่ยว (Development guidelines for tourism destination town) ของ Failte Ireland National Tourism Development Authority (2020) ยังระบุว่า 1 ใน 13 ปัจจัยสำคัญของการพัฒนาเมืองให้เป็นเมืองน่าเที่ยว คือ การมีลักษณะทางกายภาพที่สวยงามและการแสดงออกถึงเอกลักษณ์เฉพาะตัวในด้านต่าง ๆ ทั้งรูปแบบสถาปัตยกรรม ผังเมือง ประวัติศาสตร์ และวิถีชีวิต ซึ่งล้วนเป็นสิ่งที่ปรากฏอยู่ในกายภาพของ ภูมิทัศน์เมืองทั้งสิ้น

ความพึงพอใจที่คนมีต่อเมืองในมุมมองที่แตกต่าง

จากการศึกษาความพึงพอใจที่คนมีต่อเมืองผ่านการจัดอันดับเมืองน่าอยู่และเมืองน่าเที่ยว พบว่าความงามทางกายภาพของภูมิทัศน์เมืองเป็นหนึ่งในปัจจัยที่ส่งผลต่อความพึงพอใจที่คนมีต่อเมือง ทั้งเมืองน่าอยู่และเมืองน่าเที่ยว และพบว่าคนมีความต้องการใช้งานเมืองในหลายลักษณะ เช่น เป็นที่อยู่อาศัย เป็นที่ท่องเที่ยว ฯลฯ ลักษณะทางกายภาพของเมืองที่ตอบสนองต่อความต้องการดังกล่าวจึงอาจแตกต่างกันไปด้วย เช่น ผู้อยู่อาศัยในเมืองชอบภูมิทัศน์เมืองในลักษณะหนึ่ง ในขณะที่นักท่องเที่ยวอาจชอบภูมิทัศน์เมืองในอีกลักษณะหนึ่ง ขึ้นอยู่กับว่าคนกลุ่มนั้น ๆ มีปฏิสัมพันธ์อย่างไรกับเมือง จึงคาดการณ์ได้ว่า ลักษณะของภูมิทัศน์เมืองที่คนพอใจจะแตกต่างกันไปตามปฏิสัมพันธ์ที่แต่ละคนหรือคนแต่ละกลุ่มมีต่อภูมิทัศน์เมือง

ปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนกับภูมิทัศน์เมืองตามกระบวนการทางพฤติกรรม

ในเบื้องต้นปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนกับสภาพแวดล้อมเป็นไปตามกระบวนการทางพฤติกรรม (process of human behavior) (Lang, 1994, p.25) ประกอบด้วยกระบวนการย่อย 3 ลำดับขั้น ขั้นที่ 1 คือ กระบวนการรับรู้ (perception) เป็นขั้นแรกที่คนเริ่มรับข้อมูลจากสภาพแวดล้อมด้วยประสาทสัมผัสต่าง ๆ โดยเฉพาะการมองเห็นที่เป็นการรับรู้หลักของมนุษย์ ขั้นที่ 2 คือ กระบวนการรู้ (cognition) เป็นขั้นต่อมาที่คนเริ่มวิเคราะห์และประเมินข้อมูลด้วยพื้นฐานความต้องการโดยธรรมชาติ (innate) และ/หรือด้วยประสบการณ์ของแต่ละบุคคล (learned) ขั้นที่ 3 คือ “กระบวนการเกิดพฤติกรรม (spatial behavior)” เป็นขั้นสุดท้ายที่คนตอบสนองต่อสิ่งที่รับรู้และประมวลผลได้ ทั้งการแสดงออกทางการกระทำและการแสดงออกทางอารมณ์ เช่น การแสดงความพอใจ การแสดงความชอบ-ไม่ชอบ ฯลฯ ผลจากกระบวนการทางพฤติกรรมดังกล่าวจะบันทึกอยู่ในความทรงจำของแต่ละบุคคล และมักมีผลต่อปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนกับสภาพแวดล้อมในครั้งต่อ ๆ ไป (วิลลิสท์ทรี ทรียงกูร, 2541, น.7-12; Lang, 1994, p.25) ปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนกับภูมิทัศน์เมืองจึงไม่ใช่เพียงการมองเห็นและรับข้อมูลเข้ามาเท่านั้น แต่มีการวิเคราะห์การให้คุณค่า และการบันทึกไว้ในใจด้วย ซึ่งนับเป็น “กระบวนการทางปัญญา (cognitive process)” (วิลลิสท์ทรี ทรียงกูร, 2541, น.11-12) ฉะนั้นการรับรู้ภูมิทัศน์เมืองจึงมีทั้ง กระบวนการรับรู้ (perception) และ กระบวนการรู้ (cognition) ที่อยู่บนพื้นฐานของกระบวนการทางปัญญา (cognitive process)

ความพึงพอใจที่คนมีต่อภูมิทัศน์เมืองตามกระบวนการทางพฤติกรรม และหลักการความงามในสภาพแวดล้อม

ตามพื้นฐานของกระบวนการทางพฤติกรรม ความพึงพอใจที่คนมีต่อภูมิทัศน์เมืองจะเกิดขึ้นเมื่อคนมองเห็น

ภูมิทัศน์เมือง แล้วประเมินว่ามีลักษณะที่ดี ซึ่งอาจเนื่องมาจากภูมิทัศน์เมืองนั้นมีลักษณะที่ชอบโดยธรรมชาติ (Innate inclination) หรือเคยมีประสบการณ์จากการเรียนรู้ว่าลักษณะแบบนั้นดี การมองเห็นลักษณะที่ดีนี้อาจเรียกว่าเป็นการมองเห็นความงามในบางแง่มุมของภูมิทัศน์เมือง

ตามหลักการความงามในสภาพแวดล้อม (Environmental aesthetic) ที่มีผู้ศึกษาไว้อย่างหลากหลายนั้น นิยมจัดความงามของสภาพแวดล้อมเป็น 3 ลักษณะ ได้แก่ (1) ความงามเชิงประสาทสัมผัส (sensory aesthetic) คือ ความงามที่เกิดจากการรับรส กลิ่น เสียง สัมผัส (2) ความงามเชิงรูปทรง (formal aesthetic) คือ ความงามที่เกิดจากการมองเห็นรูปทรงที่มีรูปแบบ (pattern) บางอย่าง และ (3) ความงามเชิงสัญลักษณ์ (symbolic aesthetic) คือ ความงามที่เกิดจากสิ่งที่มีความหมายทางจิตใจ นอกจากนี้หลักการความงามในสภาพแวดล้อมยังรวมไปถึงการประเมินคุณภาพของสภาพแวดล้อมด้วย ซึ่งเป็นความงามเชิงเหตุผลและการพิจารณาด้วยปัญญา (intellectual aesthetic) คือ การพิจารณาจนเข้าใจว่าสภาพแวดล้อมมีลักษณะเช่นนี้เพราะอะไร แล้วมองเห็นความงามตามสภาพนั้น ๆ เช่น ความงามที่เกิดจากประโยชน์ด้านการใช้งาน (aesthetic of function) (Fitch, 1965) ความงามที่เกิดจากการเข้าใจถึงแนวความคิดในการออกแบบ เป็นต้น (Lang, 1994, pp.317-320)

ความพึงพอใจที่คนมีต่อภูมิทัศน์เมืองจึงอยู่บนพื้นฐานของกระบวนการทางพฤติกรรม (process of human behavior) กระบวนการทางปัญญา (cognitive process) และหลักการความงามในสภาพแวดล้อม (environmental aesthetic) รวมกันเป็น “ทฤษฎีความพึงพอใจต่อสภาพแวดล้อม (Environmental preference theory)” (Kaplan, 1987)

ลักษณะของภูมิทัศน์เมืองที่คนพึงพอใจตามทฤษฎีความพึงพอใจต่อสภาพแวดล้อม

ลักษณะเบื้องต้นของภูมิทัศน์เมืองที่คนพึงพอใจ

ตามทฤษฎีความพึงพอใจต่อสภาพแวดล้อม (Kaplan, 1987) คนชอบสภาพแวดล้อมที่เข้าใจง่าย เนื่องจากทำให้ได้ข้อมูลที่เพียงพอในเวลาอันสั้น ทำให้ประเมินสถานการณ์ได้เร็วและตัดสินใจทำกิจกรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ และคนมักเลือกรับเฉพาะข้อมูลที่น่าสนใจก่อน เพราะเชื่อว่าเป็นข้อมูลที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ใหม่ ๆ และการพัฒนาศักยภาพในการใช้ชีวิต ฉะนั้นคุณลักษณะเบื้องต้นที่ทำให้คนพอใจภูมิทัศน์เมืองมี 2 ประการ คือ (Kaplan & Kaplan, 1989, pp.50-52)

- 1) ลักษณะที่ทำให้เข้าใจ (understanding)
- 2) ลักษณะที่น่าสำรวจค้นหา (exploration)

ลักษณะของภูมิทัศน์เมืองที่คนพึงพอใจในแต่ละสถานการณ์

ลักษณะที่ทำให้เข้าใจ (understanding) และลักษณะที่น่าสำรวจค้นหา (exploration) เป็นการกล่าวถึงคุณลักษณะที่ทำให้คนชอบภูมิทัศน์เมืองแบบกว้าง ๆ ในรายละเอียดนั้นยังจำแนกคุณลักษณะที่ทำให้คนพอใจภูมิทัศน์เมืองได้ ตามสถานการณ์ที่คนมีปฏิสัมพันธ์กับภูมิทัศน์เมือง ในบทความนี้จะกล่าวถึงความแตกต่างของปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนกับภูมิทัศน์เมืองใน 2 สถานการณ์ ได้แก่

- 1) ความแตกต่างของรูปแบบการรับรู้ เป็นความแตกต่างที่เกิดขึ้นตั้งแต่กระบวนการรับรู้
- 2) ความแตกต่างของจุดประสงค์ในการใช้งานเมือง เป็นความแตกต่างที่เกิดขึ้นในกระบวนการรู้

ลักษณะของภูมิทัศน์เมืองที่คนพึงพอใจจากรูปแบบการรับรู้ที่แตกต่างกัน

ในเบื้องต้นปฏิสัมพันธ์ที่คนมีต่อภูมิทัศน์เมืองจะแตกต่างกันไปตามรูปแบบของการรับรู้ใน 2 รูปแบบ ได้แก่ การรับรู้เมื่ออยู่กับที่ (static) และการรับรู้เมื่อเคลื่อนที่ (dynamic) ภูมิทัศน์เมืองที่คนพึงพอใจจึงแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะตามรูปแบบการรับรู้ที่แตกต่างกัน มีรายละเอียดดังนี้

ลักษณะของภูมิทัศน์เมืองที่คนพึงพอใจจากการรับรู้เมื่ออยู่กับที่

เมื่อผู้คนออกจากตัวอาคารไปสู่สภาพแวดล้อมเมือง ภาพแรกที่ปรากฏหรือภาพที่มองเห็นขณะทำกิจกรรมอยู่กับที่ จะเป็นภูมิทัศน์เมืองที่คนจะรับรู้ได้ในทันที เป็นเหมือนการมองเห็นฉากหนึ่ง (scene) ของภูมิทัศน์เมือง มักเป็นการรับรู้ในช่วงเวลาสั้น ๆ และมีความเข้มข้นของข้อมูลที่ได้รับไม่มากนัก สำหรับการรับรู้เมื่ออยู่กับที่ คุณลักษณะของภูมิทัศน์เมืองที่จะทำให้คนพอใจมี 2 ประการ ได้แก่ (1) ความสัมพันธ์เป็นเรื่องราวเดียวกันขององค์ประกอบในภูมิทัศน์ (coherence) ที่ทำให้เกิดความเข้าใจในระดับเริ่มต้น และ (2) ความซับซ้อนขององค์ประกอบในภูมิทัศน์ (complexity) ที่ดึงดูดความสนใจให้อยากมอง (Kaplan & Kaplan, 1989, pp.53-54)

- 1) ความสัมพันธ์เป็นเรื่องราวเดียวกันขององค์ประกอบในภูมิทัศน์ เป็นสิ่งที่ทำให้คนสามารถสร้างตรรกะบางอย่างจนเกิดความเข้าใจภาพที่มองเห็น หากจะใช้ทฤษฎีการจัดองค์ประกอบศิลป์มาอธิบายก็ได้ เช่น การมีระบบการจัดวาง (order) ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน (unity) ความกลมกลืนและความตัดกัน (harmony & contrast) เป็นต้น ความสัมพันธ์เป็นเรื่องราวเดียวกันขององค์ประกอบในภูมิทัศน์นั้นมีความหมายที่ค่อนข้างกว้าง ตั้งแต่องค์

ภาพที่ 1 ตัวอย่างลักษณะที่แสดงความสัมพันธ์เป็นเรื่องราวเดียวกันขององค์ประกอบในภูมิทัศน์
ที่มา: วิสัยทัศน์ สงคราม (2560) (ซ้าย) และวิสัยทัศน์ สงคราม (2556) (ขวา)

ประกอบบนผนังอาคารผืนหนึ่งทั้งคู่เป็นเรื่องราวเดียวกัน ไปจนถึงความเข้ากันของทุกองค์ประกอบในมุมมองหนึ่งของถนน (ภาพที่ 1) ซึ่งมีงานศึกษาวิจัยหลายงานที่พบว่าความสัมพันธ์เป็นเรื่องราวเดียวกันขององค์ประกอบในภูมิทัศน์มีผลต่อความพึงพอใจของคน เช่น รูปด้านอาคาร (building exterior) ที่มีระบบการจัดวางมีผลต่อความชอบที่คนมีต่ออาคารและความชอบจะเพิ่มขึ้นเมื่อรูปด้านอาคารนั้นดูเข้ากับภูมิทัศน์เมืองโดยรอบ (Nasar, 1994, pp.387-388) ความสมมาตรและความมีระบบขององค์ประกอบสองฝั่งถนนเป็นสิ่งที่คนใช้ตัดสินความงามของภูมิทัศน์ถนน และคนจะยิ่งชอบมากขึ้นหากองค์ประกอบที่มีระบบนั้นเป็นแนวดันไม้หรือกลุ่มอาคารที่มีรูปแบบเข้ากัน (Weber, Schnier & Jacobsen, 2008, pp.128-146) เป็นต้น ฉะนั้นสำหรับการรับรู้เมื่ออยู่กับที่ ความสัมพันธ์เป็นเรื่องราวเดียวกันขององค์ประกอบในภูมิทัศน์ถือเป็นข้อมูลที่เพียงพอให้คนสามารถจัดการกับสิ่งที่ตนมองเห็น จนเกิดความเข้าใจในระดับเริ่มต้น และเกิดความพึงพอใจได้

2) ความซับซ้อนขององค์ประกอบในภูมิทัศน์ เป็นสิ่งที่ดึงดูดความสนใจให้คนอยากมองภูมิทัศน์เมือง เกิดจากการมีองค์ประกอบที่แตกต่างกันในจำนวนมากพอที่จะกระตุ้นความอยากรู้และดึงดูดความสนใจของคนได้ ความซับซ้อนขององค์ประกอบนี้จึงเกี่ยวข้องกับทั้งเนื้อหาและปริมาณของข้อมูลที่คนจะได้รับ เช่น ความแตกต่างของรูปทรง ขนาด สี สันวัสดุ องค์การการจัดวาง ฯลฯ ซึ่งเป็นไปได้ทั้งความซับซ้อนในระดับรายละเอียด เช่น ลักษณะของป้ายร้านค้า ฯลฯ ไปจนถึงในระดับภาพรวมของภูมิทัศน์ เช่น รูปแบบของอาคารริมสองฝั่งถนน ฯลฯ (Nasar, 1994, pp.385-388) (ภาพที่ 2) เมื่อมีหลายสิ่งให้ได้เลือกมอง จึงทำให้มุมมองนั้นเกิดความน่าสนใจและสร้างความเพลิดเพลินให้แก่ผู้มองได้ ฉะนั้นสำหรับการรับรู้เมื่ออยู่กับที่ ความซับซ้อนขององค์ประกอบในภูมิทัศน์ถือเป็นข้อมูลที่เพียงพอในการดึงดูดความสนใจให้คนอยากมองไปรอบ ๆ เป็นการกระตุ้นความอยากรู้ให้เกิดการสำรวจในระดับเริ่มต้น และทำให้เกิดความพึงพอใจได้

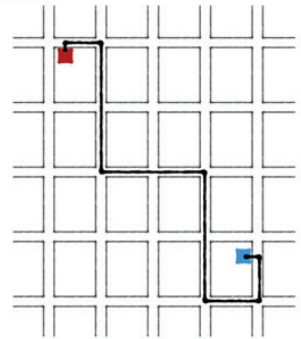
ภาพที่ 2 ตัวอย่างลักษณะที่แสดงความซับซ้อนขององค์ประกอบในภูมิทัศน์
ที่มา: พุฒิกร เกียรติยุทธชาติ (2561) (ซ้าย) และ พุฒิกร เกียรติยุทธชาติ (2559) (ขวา)

ลักษณะของภูมิทัศน์เมืองที่คนพึงพอใจจาก การรับรู้เมื่อเคลื่อนที่

เมื่อคนใช้ชีวิตอยู่ในเมืองมักมีการเคลื่อนที่จากจุดหนึ่งไปยังอีกจุดหนึ่งเพื่อทำกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งจุดที่อยู่ไกลคนละย่านของเมือง เช่น การเดินทางจากบ้านไปทำงาน และจุดใกล้ ๆ กันในย่าน เช่น การเดินเที่ยวในย่านการค้า ฯลฯ มักเป็นการรับรู้ที่ใช้ระยะเวลาพอสมควร และมีความเข้มข้นของข้อมูลที่ได้รับมากขึ้นตามระยะเวลาด้วย สำหรับการรับรู้เมื่อเคลื่อนที่ คุณลักษณะของภูมิทัศน์เมืองที่จะทำให้คนพอใจมี 2 ประการ ได้แก่ (1) ความสามารถอ่านเมืองออกได้ (legibility) ที่ทำให้เกิดความเข้าใจในระดับลึกซึ้งขึ้น (2) ความลึกลับน่าค้นหาของภูมิทัศน์เมือง (mystery) ที่ทำให้เชื่อได้ว่าจะได้เรียนรู้สิ่งใหม่จนอยากสำรวจมากขึ้น (Kaplan & Kaplan, 1989, pp.55-57)

- 1) **ความสามารถอ่านเมืองออกได้** เมื่อคนสามารถทำความเข้าใจภาพในมุมมองหนึ่งได้จากความสัมพันธ์กันขององค์ประกอบแล้ว ความเชื่อมโยง

ระหว่างแต่ละภาพจึงเป็นคุณสมบัติในขั้นถัดมาที่คนต้องการ เพื่อคาดเดาภาพรวมของภูมิทัศน์เมืองในการระบุตำแหน่งที่ตนเองทำกิจกรรมอยู่ หากทิศทางการเคลื่อนที่เพื่อทำกิจกรรมอื่นได้อย่างต่อเนื่องและทำให้คนจดจำระบบในภูมิทัศน์เมืองนั้นได้ง่ายขึ้น จนกลายเป็นความสามารถอ่านเมืองออกได้ ดังเช่นในงานศึกษาของลินช์ระบุว่า ภาพภาพของเมืองที่ดีควรมีโครงสร้างที่เข้าใจได้ง่าย (structure) และเอกลักษณ์ที่จดจำได้ง่าย (identity) เช่น การจดจำจุดหมายตา (landmark) ทำให้ผู้คนสามารถดำรงชีวิตอยู่ในเมืองได้อย่างมั่นคงปลอดภัย และสามารถหาทิศทางไปยังจุดหมายที่ต้องการได้ (way-finding) ระบุตำแหน่งของตนเองในเมืองหรือแยกความแตกต่างของแต่ละพื้นที่ได้ (Lynch, 1960, pp.4-5) (ภาพที่ 3) สำหรับการรับรู้เมื่อเคลื่อนที่ ความสามารถอ่านเมืองออกได้จึงเป็นความเข้าใจในระดับสูงขั้นที่คนต้องการเพื่อสร้างความมั่นใจในการใช้งานเมืองทำให้เกิดความคุ้นเคยและความผูกพันกับเมือง จนกลายเป็นความพึงพอใจ

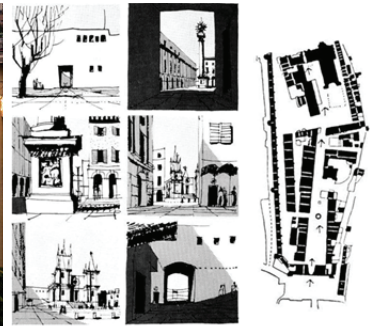
ภาพที่ 3 ตัวอย่างภูมิทัศน์เมืองที่มีโครงสร้างชัดเจน และการมีระบบของเมืองที่สามารถหาทิศทางได้
ที่มา : ดัดแปลงจาก Satitniramai (2012) (ซ้าย) และดัดแปลงจาก Lynch (1960) (ขวา)

2) ความลึกลับน่าค้นหาของภูมิทัศน์เมือง นอกจากความสบายใจจากความคุ้นเคยกับภูมิทัศน์เมืองที่คาดเดาได้ คนยังแสวงหาประสบการณ์การรับรู้ที่ต่างออกไป เพื่อการได้เรียนรู้สิ่งใหม่ (Kaplan & Kaplan, 1989, p. 55) ความลึกลับน่าค้นหาของภูมิทัศน์เมือง จึงเป็นสิ่งที่สร้างความพอใจในขั้นที่สูงขึ้นไป เป็นลักษณะที่ทำให้เชื่อได้ว่าคุ้มค่าที่จะใช้เวลาสำรวจมุมต่าง ๆ ของเมืองมากขึ้น เนื่องจากการได้พบเจอกับสิ่งที่ไม่คุ้นชินและดูน่าสนใจ บางครั้งถือเป็นการได้เรียนรู้สิ่งใหม่และกระตุ้นให้อยากสำรวจเมืองต่อเนื่องไปเรื่อย ๆ เช่น ย่านชุมชนที่เต็มไปด้วยร้านค้าร้านอาหารที่หลากหลายมักจะดึงดูดความสนใจให้เดินเที่ยวชมได้นาน เป็นต้น (ภาพที่ 4) บางครั้งยังทำให้เกิดสีสันขึ้นในสภาพแวดล้อมเดิม ๆ ที่คุ้นเคย เช่น การเกิดขึ้นของร้านค้าใหม่ในย่านพักอาศัยช่วยสร้างความแปลกใหม่ให้การใช้ชีวิตประจำวัน เป็นต้น รวมถึงอาจทำให้ได้เรียนรู้ความงามเชิงสัญลักษณ์บางอย่างของภูมิทัศน์เมือง (meaning) (Lynch, 1960, pp.4-5) เช่น ภูมิทัศน์ของเมืองยุคกลางที่มักเต็มไปด้วยตรอกแคบ ๆ ขวนให้เดินเที่ยวชม และเมื่อพบลานกว้างในบริเวณใดก็อาจทำให้เรียนรู้ได้ว่าบริเวณนั้นมีความสำคัญ เป็นต้น ความ

ลึกลับน่าค้นหาจึงถือเป็นเสน่ห์ของภูมิทัศน์เมืองที่มีที่มาหลากหลาย อาจเกิดจากความน่าสนใจของผังเมือง รูปแบบสถาปัตยกรรม หรือกิจกรรมในย่านสำหรับการรับรู้เมื่อเคลื่อนที่ ความลึกลับน่าค้นหาของภูมิทัศน์เมืองจึงเป็นสิ่งที่กระตุ้นให้เกิดความอยากรู้อย่างต่อเนื่อง เป็นลักษณะที่ทำให้เชื่อได้ว่า จะได้พบเจอสิ่งใหม่ที่น่าสนใจหากสำรวจเมืองเพิ่มเติม เกิดเพลิดเพลินและความพึงพอใจได้

จากการศึกษาคุณภาพของภูมิทัศน์เมืองที่คนจะพึงพอใจจากการรับรู้ในแต่ละรูปแบบ อันได้แก่ การรับรู้เมื่ออยู่กับที่ และการรับรู้เมื่อเคลื่อนที่ ทำให้สามารถอธิบายระดับคุณภาพของคุณลักษณะที่ทำให้คนพึงพอใจภูมิทัศน์เมืองได้ ดังนี้ (ตารางที่ 1)

1) สำหรับลักษณะที่ทำให้เข้าใจ (understanding) ความสัมพันธ์เป็นเรื่องราวเดียวกันขององค์ประกอบในภูมิทัศน์ (coherence) เป็นสิ่งที่เพียงพอให้คนเข้าใจภูมิทัศน์เมืองในการรับรู้เมื่ออยู่กับที่ และความสามารถอ่านเมืองออกได้ (legibility) เป็นข้อมูลในระดับสูงขึ้นไปที่คนต้องการเพื่อทำความเข้าใจภูมิทัศน์เมืองในการรับรู้เมื่อเคลื่อนที่

ภาพที่ 4 ตัวอย่างภูมิทัศน์เมืองที่มีสิ่งน่าสนใจให้ค้นหา และมุมมองที่ดึงดูดให้เกิดการรับรู้อย่างต่อเนื่อง
ที่มา : วิลลียา สงค้อม (2560) (ซ้าย) และดัดแปลงจาก Cullen (1961) (ขวา)

2) สำหรับลักษณะที่น่าสนใจค้นหา (exploration) ความซับซ้อนขององค์ประกอบในภูมิทัศน์ (complexity) เป็นสิ่งที่เพียงพอที่จะดึงดูดความสนใจในการรับรู้เมื่ออยู่กับที่ และความลึกลับน่าค้นหาของภูมิทัศน์เมือง (mystery) เป็นข้อมูลในระดับสูงขึ้นไปดึงดูดความสนใจได้อย่างต่อเนื่องในการรับรู้เมื่อเคลื่อนที่

จะเห็นได้ว่า ลักษณะของภูมิทัศน์เมืองทำให้คนพึงพอใจจะประกอบด้วยคุณลักษณะใดเพียงคุณลักษณะเดียวไม่ได้ แต่เกิดจากความสัมพันธ์กันเป็นเมทริกซ์ของคุณลักษณะต่าง ๆ (preference matrix) ดังตารางที่ 1 (Kaplan & Kaplan, 1989) เนื่องจากหากภูมิทัศน์เมืองมีความซับซ้อนมาก แต่เกิดขึ้นอย่างไร้ระเบียบ จนไม่สามารถหาความเชื่อมโยงได้ ย่อมเป็นการยากที่คนจะทำความเข้าใจ

ตารางที่ 1 คุณลักษณะของภูมิทัศน์เมืองที่ทำให้คนพึงพอใจในการรับรู้เมื่ออยู่กับที่และการรับรู้เมื่อเคลื่อนที่

ลักษณะของภูมิทัศน์เมืองที่ผู้คนพึงพอใจ		
คุณลักษณะเบื้องต้น	คุณลักษณะจำแนกตามรูปแบบการรับรู้	
	เมื่ออยู่กับที่ (static)	เมื่อเคลื่อนที่ (dynamic)
ลักษณะที่ทำให้เข้าใจ (understanding)	ความสัมพันธ์เป็นเรื่องราวเดียวกันขององค์ประกอบในภูมิทัศน์ (coherence)	ความสามารถอ่านเมืองออกได้ (legibility)
ลักษณะที่น่าสนใจค้นหา (exploration)	ความซับซ้อนขององค์ประกอบในภูมิทัศน์ (complexity)	ความลึกลับน่าค้นหาของภูมิทัศน์เมือง (mystery)

ที่มา : ดัดแปลงจาก Kaplan & Kaplan (1989)

เข้าใจภูมิทัศน์เมืองนั้น ๆ อาจเกิดความสับสนและเกิดผลกระทบทางลบต่ออารมณ์ความรู้สึกได้ในขณะเดียวกัน หากภูมิทัศน์เมืองมีความเป็นระเบียบมากและได้รับการควบคุมอย่างเข้มงวด จนกลายเป็นความซ้ำซาก น่าเบื่อ ย่อมทำให้ผู้คนไม่พึงพอใจเช่นกัน

ลักษณะของภูมิทัศน์เมืองที่คนพึงพอใจ จากจุดประสงค์ในการใช้งานเมืองที่แตกต่างกัน

งานศึกษาของทิล (Philip Thiel) ในปี ค.ศ.1964 กล่าวว่า ความสนใจของนักท่องเที่ยวและผู้อยู่อาศัยในเมืองที่มีต่อสภาพแวดล้อมนั้นต่างกัน จนเรียกได้ว่าเป็นความต่างกันสุดขีด นักท่องเที่ยวจะมุ่งสนใจอยู่กับสภาพแวดล้อมรอบตัวเป็นพิเศษมากกว่าผู้อยู่อาศัย เพราะถูกดึงดูดด้วยประสบการณ์ใหม่ ๆ และเพราะต้องการนำข้อมูลที่ได้นำมาใช้กำหนดทิศทางของตัวเองในสภาพแวดล้อม ในขณะที่ผู้อยู่อาศัยคุ้นชินกับสภาพแวดล้อมมากกว่า มักมุ่งความสนใจไปกับเรื่องอื่น ไม่ได้กังวลกับสภาพแวดล้อมตรงหน้า (immediate environment) มากนัก จึงจำแนกมุมมองที่คนมีต่อสภาพแวดล้อมได้เป็น 2 ลักษณะ คือ มองสภาพ

แวดล้อมเป็นสิ่งที่ต้องประเมินคุณภาพอยู่ตลอดเวลา และมองสภาพแวดล้อมด้วยจุดประสงค์บางอย่าง เพื่อการใช้งานหรือเพื่อทำกิจกรรมในสภาพแวดล้อม (Lang, 1994, pp.318-319) งานศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับเมืองน่าอยู่-เมืองน่าเที่ยวที่พบว่า ผู้อยู่อาศัยและนักท่องเที่ยวอาจรับรู้ความงามของเมืองได้จากลักษณะของภูมิทัศน์เมืองที่แตกต่างกันขึ้นอยู่กับว่าตัวเองเป็นคนอยู่ที่นั่นหรือเป็นนักท่องเที่ยว นั่นคือ “ปฏิสัมพันธ์ที่คนมีต่อภูมิทัศน์เมืองที่แตกต่างกันตามจุดประสงค์ในการใช้งานพื้นที่เมือง” เกิดเป็นความพึงพอใจของคนต่างกลุ่มขึ้น

จากการสัมภาษณ์นักท่องเที่ยวตกรอกข่าวสารเกี่ยวกับความพึงพอใจที่มีต่อภูมิทัศน์ของกรุงเทพฯ (มติชนออนไลน์, 2562; ไทยรัฐออนไลน์, 2562) พบว่า นักท่องเที่ยวชอบบรรยากาศของร้านค้าริมทางและกิจกรรมที่หลากหลายบนถนนข่าวสาร (ภาพที่ 5) ในขณะที่ผู้อยู่อาศัยในกรุงเทพฯ ชอบภูมิทัศน์เมืองที่เป็นระเบียบ ไม่มีองค์ประกอบที่รกตา (เฟสบุ๊คเพจ เฮีย นิมันฟุตบอลไทยแลนด์, 2562) (ภาพที่ 6) เป็นตัวอย่างความต้องการที่แตกต่างกันของผู้อยู่อาศัยที่ใช้งานเมืองเพื่ออยู่อาศัยและทำงานทุกวัน กับนักท่องเที่ยวที่ใช้งานเมืองเพื่อท่องเที่ยวในช่วงเวลาสั้น ๆ

ภาพที่ 5 ตัวอย่างภูมิทัศน์เมืองของถนนข่าวสาร สถานที่ท่องเที่ยวยอดนิยม ที่มา : มติชนออนไลน์ (2562) (ซ้าย) และ ไทยรัฐออนไลน์ (2562) (ขวา)

ภาพที่ 6 ตัวอย่างภูมิทัศน์ถนนของกรุงเทพมหานครที่ผู้อยู่อาศัยในเมืองชื่นชอบ

ที่มา: เฟสบุ๊คเพจ เฮ้ย น้มนฟุตบอลไทยแลนด์ (2562ก), เฟสบุ๊คเพจ เฮ้ย น้มนฟุตบอลไทยแลนด์ (2562ข) และเฟสบุ๊คเพจ เฮ้ย น้มนฟุตบอลไทยแลนด์ (2562ค)

เมื่อพิจารณาข้อมูลทั้งหมดร่วมกัน จึงนำมาสู่การเสนอความคิดว่า “ลักษณะภูมิทัศน์เมืองที่คนแต่ละกลุ่มชอบ อาจเกิดจากการผสมผสานกันของคุณลักษณะต่าง ๆ ในระดับ (degree) ที่พอดีกับความต้องการของคนแต่ละกลุ่ม” กล่าวคือ ในบางกรณีคนอาจต้องการภูมิทัศน์เมืองที่ไม่ซับซ้อนมากนัก แต่มีระเบียบมาก เช่น เพื่อความมั่นคงปลอดภัยในการใช้ชีวิต เพื่อความสะดวกรวดเร็วในการเดินทาง เป็นต้น และในบางกรณีคนอาจยอมรับและชื่นชอบภูมิทัศน์เมืองที่มีความซับซ้อนค่อนข้างมาก และมีระเบียบน้อยลงได้ เช่น เพื่อรักษาความมีชีวิตชีวาของชุมชน เพื่อสร้างประสบการณ์ที่แปลกใหม่ เป็นต้น โดยมีข้อสันนิษฐานว่า (ตารางที่ 2)

- 1) สำหรับ “เมืองน่าอยู่” หรือลักษณะภูมิทัศน์เมืองที่ผู้อยู่อาศัยชอบ ระดับคุณภาพของคุณลักษณะที่คนต้องการ น่าจะมุ่งความสำคัญไปที่ลักษณะที่ทำให้เข้าใจ (understanding) ที่ควรมีอยู่ในระดับ “มาก (high)” เพื่อเอื้อให้เกิดความสะดวกกับการใช้ชีวิตประจำวัน และทำให้รู้สึกสบายใจในการอยู่อาศัย แต่ลักษณะที่น่าสำรวจค้นหา (exploration) ก็ควร “มีบ้าง (minimum)” เป็นขั้นต่ำ เพื่อให้สภาพแวดล้อมของการอยู่อาศัยนั้นไม่น่าเบื่อจนเกินไป การผสมผสานกันของคุณลักษณะต่าง ๆ ในระดับดังกล่าวน่าจะทำให้เกิดคุณภาพของภูมิทัศน์เมืองที่พอดีกับความต้องการเมื่ออยู่อาศัยในเมือง

- 2) สำหรับ “เมืองน่าเที่ยว” หรือลักษณะภูมิทัศน์เมืองที่นักท่องเที่ยวชอบ ระดับคุณภาพของคุณลักษณะที่คนต้องการ น่าจะมุ่งความสำคัญไปที่ลักษณะที่น่าสำรวจค้นหา (exploration) ที่ควรมีอยู่ในระดับ “มาก (high)” เพื่อให้เกิดประสบการณ์ที่ต่างไปจากชีวิตประจำวัน แต่ลักษณะที่ทำให้เข้าใจ (understanding) ก็ควร “มีบ้าง (minimum)” เป็นขั้นต่ำ เพื่อให้พอไม่หลงทางหรือไม่สับสนวุ่นวายเกินไป การผสมผสานกันของคุณลักษณะต่าง ๆ ในระดับดังกล่าวจะทำให้เกิดคุณภาพของภูมิทัศน์เมืองที่พอดีกับความต้องการเมื่อท่องเที่ยวในเมือง

บทสรุป

ความพึงพอใจของคนที่มีต่อเมืองนั้นเกี่ยวข้องกับหลายปัจจัย จากการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับ “เมืองน่าอยู่” และ “เมืองน่าเที่ยว” ทำให้ทราบว่า ความงามทางกายภาพของภูมิทัศน์เมืองเป็นหนึ่งในปัจจัยที่ส่งผลกับความพึงพอใจที่คนมีต่อเมืองด้วยเช่นกัน ทั้งความพึงพอใจในการอยู่อาศัยและการท่องเที่ยว เหตุปัจจัยที่ทำให้เกิดความพึงพอใจจากการรับรู้นี้ สามารถอธิบายได้ด้วย “ทฤษฎี ความพึงพอใจต่อสภาพแวดล้อม (Environmental preference theory)” ซึ่งมี

ตารางที่ 2 แสดงลักษณะและระดับคุณภาพของภูมิทัศน์เมืองที่สร้างความพึงพอใจในแต่ละสถานการณ์

จุดประสงค์ ในการใช้งาน เมือง	ลักษณะของภูมิทัศน์เมืองที่ผู้คนพึงพอใจ					
	ลักษณะเบื้องต้น		ลักษณะจำแนกตามรูปแบบการรับรู้			
			เมื่ออยู่กับที่ (static)		เมื่อเคลื่อนที่ (dynamic)	
			คุณลักษณะ	ระดับ	คุณลักษณะ	ระดับ
ลักษณะ ภูมิทัศน์เมือง ที่คนต้องการ “เมื่ออยู่อาศัย”	ลักษณะที่ ทำให้เข้าใจ (understanding)	มาก (High)	ความสัมพันธ์เป็น เรื่องราวเดียวกันของ องค์ประกอบในภูมิทัศน์ (coherence)	มาก (High)	ความสามารถ อ่านเมืองออกได้ (legibility)	มาก (High)
	ลักษณะที่ น่าสำรวจค้นหา (exploration)	มีบ้าง (Mini mum)	ความซับซ้อนของ องค์ประกอบในภูมิทัศน์ (complexity)	มีบ้าง (Mini mum)	ความลึกลับน่าค้น หาของภูมิทัศน์เมือง (mystery)	มีบ้าง (Mini mum)
ลักษณะ ภูมิทัศน์เมือง ที่คนต้องการ “เมื่อท่องเที่ยว”	ลักษณะที่ ทำให้เข้าใจ (understanding)	มีบ้าง (Mini mum)	ความสัมพันธ์เป็น เรื่องราวเดียวกันของ องค์ประกอบในภูมิทัศน์ (coherence)	มีบ้าง (Mini mum)	ความสามารถ อ่านเมืองออกได้ (legibility)	มีบ้าง (Mini mum)
	ลักษณะที่ น่าสำรวจค้นหา (exploration)	มาก (High)	ความซับซ้อนของ องค์ประกอบในภูมิทัศน์ (complexity)	มาก (High)	ความลึกลับน่าค้น หาของภูมิทัศน์เมือง (mystery)	มาก (High)

ที่มา: วิสัยทัศน์ สงคราม (2562)

พื้นฐานมาจากทฤษฎีการรับรู้สภาพแวดล้อมตามกระบวนการทางพฤติกรรม กระบวนการทางปัญญา และหลักการความงามในสภาพแวดล้อม โดยเมื่อพิจารณาตามทฤษฎีที่เกี่ยวข้องร่วมกับงานวิจัยอื่น พบว่าคุณลักษณะเบื้องต้นที่ทำให้คนพอใจในภูมิทัศน์เมืองมี 2 ประการ คือ (1) ลักษณะที่ทำให้เข้าใจ (understanding) และ (2) ลักษณะที่น่าสำรวจค้นหา (exploration) ซึ่งมีระดับคุณภาพของคุณลักษณะที่คนต้องการแบ่งเป็น 2 ระดับตามรูปแบบการรับรู้ได้แก่ (1) สำหรับการรับรู้เมื่ออยู่กับที่ - ลักษณะที่ทำให้เข้าใจและลักษณะที่น่าสำรวจค้นหาในระดับผิวเผิน ซึ่งหมายถึง ความสัมพันธ์เป็นเรื่องราวเดียวกันขององค์ประกอบในภูมิทัศน์ (coherence) และความซับซ้อนขององค์ประกอบในภูมิทัศน์ (complexity) เป็นสิ่งที่ทำให้คนพึงพอใจได้ (2) สำหรับการรับรู้เมื่อเคลื่อนที่ - ลักษณะที่ทำให้เข้าใจและลักษณะที่น่าสำรวจค้นหาในระดับลึกซึ้ง ซึ่งหมายถึง ความสามารถอ่านเมืองออกได้ (legibility) และความลึกลับน่าค้นหาของภูมิทัศน์เมือง (mystery) เป็นสิ่งที่ทำให้คนพึงพอใจได้ นอกจากนี้คุณภาพของภูมิทัศน์ที่คนต้องการยังแตกต่างกันไปตามจุดประสงค์ในการใช้งานเมืองที่ต่างกันอีกด้วย เช่น เพื่ออาศัย เพื่อท่องเที่ยว เป็นต้น

การผสมผสานกันของคุณลักษณะต่าง ๆ ดังกล่าวในระดับที่พอดีกับความต้องการของผู้อยู่อาศัยในเมืองและนักท่องเที่ยวจึงอาจเป็นลักษณะของภูมิทัศน์เมืองที่คนต่างกลุ่มพึงพอใจ การเสนอความคิดดังกล่าวนี้เป็นเพียงข้อสันนิษฐานเบื้องต้นที่จะนำไปสู่คำถามการวิจัยต่อไปในอนาคตต่อไปว่า ภายภาพของภูมิทัศน์เมืองในแต่ละบริเวณควรมีแนวทางการจัดการที่แตกต่างกันอย่างไรบ้างจึงจะเหมาะสมกับความต้องการของผู้ใช้งานเมืองแต่ละกลุ่ม ควรมีระดับของความเป็นระเบียบหรือความหลากหลายที่แตกต่างกันอย่างไรบ้าง การมีระเบียบแค่ไหนที่จะไม่น่าเบื่อ มีความหลากหลายเพียงใดถึงจะไม่วุ่นวาย

บรรณานุกรม

- ไทยรัฐออนไลน์. (2562). *ฝรั่งชาวรัสเซีย “อ้าว แล้วจะไปดูอะไรกัน” ไทยจัดระเบียบ เลียนแบบต่างชาติ*. สืบค้นเมื่อ 6 สิงหาคม 2562, จาก <https://www.thairath.co.th/news/1370489>
- พุฒิกร เกียรติยุทธชาติ. (2561, 8 มิถุนายน). *เซียงไฮ้*. [ภาพถ่ายดิจิทัล]. ได้รับไฟล์ภาพจากช่างภาพ.
- พุฒิกร เกียรติยุทธชาติ. (2559, 12 มีนาคม). *ติดไฟแดง*. [ภาพถ่ายดิจิทัล]. สืบค้นเมื่อ 10 ตุลาคม 2562, จาก <https://www.facebook.com/puttikorn.beum/posts/10156623067490514>
- มติชนออนไลน์. (2562). *ส่อง ‘ถนนข้าวสาร’ ผ่านแว่นนักท่องเที่ยวต่างชาติ*. สืบค้นเมื่อ 6 สิงหาคม 2562, จาก https://www.matichon.co.th/local/quality-life/news_1074364
- วิมลสิทธิ์ หรยางกูร. (2541). *พฤติกรรมมนุษย์กับสภาพแวดล้อม: มูลฐานทางพฤติกรรมเพื่อการออกแบบและวางแผน* (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เฮ้ย นี่มันฟุตบอลไทยแลนด์. (2562a). สืบค้นเมื่อ 20 ตุลาคม 2562, จาก เฟสบุค <https://www.facebook.com/thailandfootball/posts/1202733046575889>
- เฮ้ย นี่มันฟุตบอลไทยแลนด์. (2562b). สืบค้นเมื่อ 20 ตุลาคม 2562, จาก เฟสบุค <https://www.facebook.com/thailandfootball/posts/1201746033341257>
- เฮ้ย นี่มันฟุตบอลไทยแลนด์. (2562c). สืบค้นเมื่อ 20 ตุลาคม 2562, จาก เฟสบุค <https://www.facebook.com/thailandfootball/posts/1183516145164246>

- BLT Bangkok. (2019). *สถิติความต้องการของคนกรุงเทพฯ*. Retrieved 2019, August 4, from <https://www.bltbangkok.com/pol/4218/>
- Cullen, G. (1971). *The concise townscape*. London: Architectural Press.
- Faillte Ireland National Tourism Development Authority. (2020). *Development guidelines for tourism destination towns*. Retrieved 2020, January 17, from <https://www.failteireland.ie/FaillteIreland/media/WebsiteStructure/Documents/Publications/Faillte-Ireland-Tourism-Destination-Towns-Guidelines.pdf?ext=.pdf>
- Fitch, J. M. (1965). The aesthetics of function. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 128(2), 706-714.
- Giap, T. K., Thye, W.W. & Aw, G. (2014). A new approach to measuring the livability of cities: the global livable cities index. *World Review of Science, Technology and Sustainable Development*, 11(2), 194-196.
- Kaplan, R. & Kaplan, S. (1989). *The experience of nature: A psychological perspective*. New York: Cambridge University Press.
- Kaplan, S. (1987). Aesthetic, affect, and cognition environmental preference from an evolutionary perspective. *Environmental and Behavior*, 19(1), 3-32.
- Lang, J. (1994). *Urban design: The American experience*. New York: Van Nostrand Reinhold.
- Lynch, K. (1960). *Image of the city*. London: The M.I.T. Press.
- Mastercard. (2019). *Press release: big cities, big business: Bangkok, London and Paris lead the way in Mastercard's 2018 global destination cities index*. Retrieved 2019, August 15, from <https://newsroom.mastercard.com/press-releases/big-cities-big-business-bangkok-london-and-paris-lead-the-way-in-mastercards-2018-global-destination-cities-index/>
- Mercer. (2019). *Vienna tops Mercer's 21st quality of living ranking*. Retrieved 2019, September 1, from <https://www.mercer.com/newsroom/2019-quality-of-living-survey.html>
- Nasar, J. (1994). Urban design aesthetics: The evaluative qualities of building exteriors. *Environment and Behavior*, 26(3), 385-388.
- Satitniramai, W. (2012, August 13). *Ratchadamnoen road in Mother's day*. Retrieved 2020, February 20, from digital image <https://www.flickr.com/photos/weerakarn/8262519323>
- Timmer, V. & Seymoar, N. (2006). *The world urban forum 2006: Vancouver working group discussion paper*. Retrieved 2019, October 1, from https://www2.gov.bc.ca/assets/gov/british-columbians-our-governments/local-governments/planning-land-use/wuf_the_livable_city.pdf
- Weber, R., Schnier, J. & Jacobsen, T. (2008). Aesthetics of streetscapes: Influence of fundamental properties on aesthetic judgments of urban space. *Perceptual and Motor Skills*, 106, 128-146.

World Health Organization Regional Office for the Western Pacific. (2015). *Healthy cities: Good health is good politics: Toolkit for local governments to support healthy urban development*. Manila: WHO Regional Office for the Western Pacific.